

צורת עמידת קני המנורה והנרות שבמקדש

הרב חיים רובנין

”ומניין שיהיו כל הנרות מוסטרין כנגד נר האמצע, ת”ל אל מול פני המנורה” (ספרי זוטא במדבר ח, ב)
 יהיו הדברי תורה שלהלן, לזכר ולע”נ מרת יוכבד ענבל ז”ל, אשת חבר לגאון המופלא ר’ יהושע. בתפילה שגר נשמתה ימשיך להאיר לעבר כל הנרות היוצאים ממנה, הלא הם צאצאיה היקרים מפו. ויהיו נרות הללו מוסטרין ומצודדין אל עבר פניה, כפי שאיפתה הטהורה לעשות נחת רוח לבורא ית’.

איתא בגמ’ (מגילה כא ב’; מנחות צח ב’), דתני: אל מול פני המנורה יאירו, מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכינה, ואמר רבי נתן מכאן שאמצעי משובח, ע”כ.

וכוונת הדברים ביאר רש”י (שמות כה, לז) על הפסוק ”וְעָשִׂיתָ אֶת נְרוֹתֶיהָ שְׁבָעָה, וְהָעֵלָה אֶת נְרוֹתֶיהָ וְהָאֵיר עַל עֶבֶר פְּנֵיהָ”, וז”ל, את נרותיה - כמין בזיכין שנותנין בתוכם השמן והפתילות. והאיר על עבר פניה - עֲשֵׂה ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה מסובים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל עבר פניה, מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה, עכ”ל. וביאר הרא”ם את דבריו, שאין הפרשה הזאת מדברת בהדלקת המנורה אלא בעשייתה, ולכך יש כאן אזהרה לאומן שיעשה את נרותיה באופן שכשידליק המדליק את נרותיה, יאירו על עבר פניה, והיינו שיעשה פיות ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה מסובין כלפי האמצעי ולא כלפי עצמן, עכ”ד. וכן משמע מדברי הרמב”ם (בית הבחירה ג, ח), שכתב לדין זה שהנרות יהיו פונים לנר האמצעי בדין

העשייה של המנורה, שיעשה את הנרות (היינו בית הקיבול של השמן והפתילה) פונים לצד האמצעי.

וכן נראה מדברי הספרי זוטא (במדבר ח, ב), דאיתא שם, אמר ר' שמעון, כשהלכתי לרומי וראיתי שם את המנורה היו כל הנרות מוסטרין כנגד נר האמצעי, ע"כ. ושם הרי לא היו הנרות דולקים [ואף אם היו דולקים, מגין לנו שהדליקו כפי שהיתה במקדש]. ומבואר שהנרות עצמם היו עשויים באופן שהם פונים לנר האמצעי. [וע' בחדושי מרן רי"ז הלוי על התורה (פרשת בהעלותך) מש"כ בדברי הרמב"ם].

וביאור הדבר, שהנרות המוזכרים בכל מקום בדברי חז"ל הינם 'נר' כלי בית קיבול לשמן ולפתילות, וצורת כלי זה שהיה רחב בצד אחד ובו היה נקב גדול להכניס בו את השמן, ובצד השני היה הכלי צר ובו נקב קטן שממנו יוצאת הפתילה. ומה שאמרו שהיו הנרות פונים לכיוון הנר האמצעי, פירושו שהחלק הצר של הנר שבו הפתילה היה פונה לכיוון הנר האמצעי.

אמנם הרס"ג (שמות כה, לא-לב) פירש בענין אחר וז"ל, ויהיה עניין הקפת ששת הנרות למחצית העיגול שמרכזו הנר השביעי עד שנעשית צורתם כקשת, כדרך תלמידים היושבים לפני רבם מקיפים אותו כחצי קשת והוא במרכזו. וראוי שנדע, ששת הקנים לא הותקנו כתבנית הענפים היוצאים מן העץ שבו ענף מעל ענף ומקביל לו, אך צורתם כצורת כף בעלת שש אצבעות ששתן בצורת קשת, מחצית אחת מעוגלת, אבל מחצית השנייה ריקה מהם. כך ששה קנים מקיפים את המנורה: צד המזרחי מוקף בששה קנים, והמחצית המערבית ריקה מהם. ופירוש זה למרות שנמסר בקבלה הריהו יוצא מן הכתוב, לפי שאמר (שם, לו) וְהֶעֱלָה אֶת נֵרְתֶיהָ וְהָאִיר עַל עֶבֶר פְּנֵיהָ. ופירושו, ששלשת הקנים היוצאים מצד צפון היו מתעגלים ופונים לצד מזרח, וכן שלשת הקנים היוצאים מצד דרום היו מתעגלים ופונים למזרח, ולא היו בקו ישר עם הקנה האמצעי, אלא היו כחצי עיגול סביב הקנה האמצעי - כדמות קשת, והקנה האמצעי היה בתוכם, עכ"ל. וזה הפירוש שמצדד פניהם כלפי הנר המערבי, דהיינו שבצדו כזה נראה שכולם

סביב הקנה האמצעי מכיוון שהוא באמצע. וכן פירש האבן עזרא (שם, לו, בפירוש הקצר)*.

אולם בספרי (בהעלותך פיסקא נט) מפורש שלא כדבריו, דהכי איתא שם, הא כיצד, שלשה כלפי מזרח ושלשה כלפי מערב ואחד באמצע, נמצאו כולם מקבילים את האמצעי, ע"כ. ולכאורה גם מדברי הגמ' במגילה הנ"ל מוכח שלא כפירוש הרס"ג. שרבה הוכיח מהך ברייתא שהאמצעי משובח לענין קריאה בתורה, [ולכך כאשר עולים ג' קרואים ויש עשר פסוקים בקריאה, אם האמצעי קרא ד' פסוקים והראשון והאחרון ג' הרי זה משובח, משום שהאמצעי משובח], ולפי דברי הרס"ג שהקנה האמצעי לא היה בקו ישר עם שאר הקנים אלא נפרד מהם במרכז העיגול, הרי באופן זה אין זה נקרא אמצעי כלל, ואין מכאן ראיה לאופן שכולם נמצאים בקו ישר האמצעי משובח, ובקריאת התורה הרי האמצעי הרי הוא כבקו ישר עם שאר הקרואים, ומעתה איך נילף מהמנורה שאף באופן זה האמצעי משובח. גם בכל הציוורים והחריטות של המנורה שיש בידנו מזמן המקדש ולאחריו נראה להדיא שלא כדברי הרס"ג, אלא שקני המנורה היו בקו ישר עם הקנה האמצעי.

ומדברי הספרי (שם) נראה לכא' פירוש אחר בזה. וכך דרשינן שם, לפי שהוא אומר (שמות כה, לו) וְהֵעֱלָה אֶת נִרְתִּיָּהּ וְהָאִיר עַל עֶבֶר פְּנֵיהָ - שומע אני יהיו כל הנרות דולקים על פני כל המנורה [גירסת הילקוט שמעוני בהעלותך רמז תשי"ט: על פני כל 'הרוחות'], ת"ל (במדבר ח, ב) אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאָרוּ, שיהיו נרות מקבילים את המנורה ומנורה את הנרות, הא כיצד שלשה כלפי מזרח ושלשה כלפי מערב ואחד באמצע, נמצאו כולם מקבילים

א. והנה במשנה תמיד (פ"ג מ"ט ופ"ו מ"א) איתא, נכנס [הכהן להיכל] ומצא שתי נרות מזרחיים דולקין וכו', ע"כ. יעו"ש. ולדברי הרס"ג מובן מדוע פגש שני נרות כאחד ולא רק נר אחד, דכיון שהיו כל הנרות בחצי עיגול בצד מזרח, [למ"ד שהמנורה עמדה מצפון לדרום], נמצא ששני הנרות המזרחיים היו קרובים יותר אל המזרח ואותם היה הכהן פוגש תחילה.

את האמצעי, מיכן היה ר' נתן אומר האמצעי מכובד וכו', אל מול פני המנורה - עשה לה מול ופנים, ע"כ.

ומדברי התוס' רי"ד ביומא (לט א') נראה שהבין את כוונת הספרי כדברי הברייתא המובאת כאן בגמ', שהנרות היו פונים לצד נר האמצעי. וכן נראה משאר מפרשי הספרי. אמנם יש לדון בזה, שהנה בספרי לא נשנה 'שמצדד פניהם' - כלשון הברייתא שבגמ', אלא שהנרות היו 'מקבילים'. ועוד איתא שם, "ומנורה [מקבילה] את הנרות", ולפי דברי הברייתא שבגמ' אין לזה פירוש, שהרי הנר האמצעי לא היה פונה אל הנרות, וגם לא שייך שיפנה אל כל הנרות שהרי הם משני צדדיו.

ונראה לבאר כוונת הספרי שמפרש ענין זה באופן אחר מהברייתא המובאת בגמ' כאן. והה"א הייתה שאינו מעמיד את הנרות [- היינו את קני המנורה, שהם הבסיס לנרות] בקו ישר עם הנר האמצעי, אלא מעמיד אותם לכל רוחות המנורה אחד לכאן ואחד לכאן, [כגירסת הילקוט שמעוני, וכעין שפירש הרס"ג אליבא דאמת את צורת המנורה]. ונמצא שאין ששת הקנים מול הקנה האמצעי אלא פונים לצדדים. ועל כך דורש הספרי שאין לעשות כן, אלא מעמיד שלשה קנים בקו ישר מצד מערב של הקנה האמצעי ושלושה מקו ישר מצד מזרח של הקנה האמצעי, ומעתה הקנה האמצעי שהוא עיקר המנורה עומד 'באמצע' הקנים ונראה שהוא פני המנורה וכולם מצדדיו, וזה נחשב שהם מקבילים אליו והוא מקביל אליהם, [והיינו שבא הספרי לאפוקי מפירוש הרס"ג שאין הקנים בקו אחד עם האמצעי].

וכן נראה מלשון הספרי "שלשה כלפי מזרח ושלשה כלפי מערב ואחד באמצע", ומהלשון אחד באמצע משמע שהוא מקביל לשלשה. ואם נאמר שהמדובר הוא על צורת עמידת הנרות שבתוך הקנים ולא על צורת הקנה, הרי אין פירוש לתיבות 'אחד באמצע'. והפירוש הפשוט של אחד באמצע הוא שהקנה עצמו הוא באמצע בין ששת הקנים, והיינו ה'אמצעי' המשובח, הרי שהמדובר הוא על הקנה ולא על צורת עמידת הנר.

וכן נראה מדאיתא בספרי זוטא (שם), ומניין שיהיו כל הנרות מוסטריין

כנגד נר האמצעי, ת"ל אל מול פני המנורה וכה"א והוא יושב ממולי (במדבר כב, ה). אמר ר' שמעון כשהלכתי לרומי וראיתי שם את המנורה היו כל הנרות מוסטרין כנגד נר האמצעי, ע"כ.

הספרי זוטא הוכיח מהפסוק 'והוא יושב ממולי', ש'מול' היינו 'כנגד'. ואין שום הוכחה משם אלא לעמידת הקנים ולא לצורת הנרות עצמם אם הפתילה פונה לצד זה או אחר. ועיקר ההוכחה היא א"כ שאין המנורה עשויה כעיגול או כחצי עיגול [כדברי הרס"ג]. ועוד שהרי הנרות לא היו חלק מהמנורה אלא היו נפרדים מהם והיו מוציאים אותם להיטיב אותם, ואיך הוכיח ר' שמעון ממה שהיה ברומי על צורת הנרות, והרי מי יימר שהניחו אותם כפי המקדש, ומי יימר שהם נשמרו כלל מהמקדש. ובפשטות עיקר הוכחות היא על צורת הקנים ולא על צורת הנרות. [והנה אפשר לפרש את הספרי והספרי זוטא באופן אחר. שלא עמדו הקנים בקו ישר, אלא היו שלשה מצד אחד לרוחב ושלשה מצד שני לרוחב והקנה האמצעי ביניהם. עכ"פ גם לפירוש זה איירי על הקנים ולא על הנרות. אולם קשה לפרש כן, משום שזה נוגד את כל החיורים והחריטות שיש לנו מהמנורה מזמן הבית ולאחריו].

ומכאן יליף ר' נתן שאמצעי מכובד, והיינו שהרי זה פשוט שהקנה האמצעי של המנורה הוא המכובד, שהרי הוא עיקר המנורה והוא הנקרא מנורה בתורה. אלא שאם לא היו הקנים בקו ישר עם האמצעי לא היה הקנה המרכזי באמצע שהרי אינו בקו ישר עמם וא"כ אין לנו ללמוד למקומות אחרים ש'אמצעי' מכובד, ורק מכיוון שהקנים בקו ישר עמו מעתה הקנה המרכזי הוא באמצע ומכאן שאמצעי מכובד. ונראה שזהו הפירוש מה דאיתא בספרי "עשה לה מול ופנים", והיינו שבעשיית המנורה עצמה צריך שיהיה האמצעי 'פנים' וכל הנרות 'מול', והיינו שיהיו בקו ישר עם האמצעי.²

ב. ויתכן לפרש באופן אחר, דהנה בספרי (נשא, פיסקא לט) גבי ברכת כהנים איתא, מה תבְּרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר ו, כג) - פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים או מול כנגד פנים, ת"ל אָמור לָהֶם (שם) פנים כנגד פנים, ע"כ. ופירושו, דקס"ד שהעורף